

listopad 2008

Pověz, odkud jsi, řekneme ti, zda máš zelenou

Komentář k diskuzi o zelených kartách pro zahraniční pracovníky v České republice a kritériím výběru imigrantů

Radka Klvaňová

Abstrakt:

Autorka ve svém komentáři kritizuje české politiky vedoucí diskusi o zelených kartách za dělení (potenciálních) imigrantů podle etno-nacionálních kritérií. Toto rozdělování je podle autorky diskriminační a nepatří do imigrační politiky liberálně demokratického státu.

Před několika dny se v médiích objevila zpráva, že ministerstvo vnitra v souvislosti se zaváděním zelených karet pro zahraniční pracovníky v Česku zvažuje, zda do programu zelených karet zařadit občany některých zemí, u kterých se původně očekávalo, že jim toto opatření usnadní přístup na český pracovní trh. Například zpravodajský server Aktuálně.cz uvedl: „Ministerstvo vnitra navrhuje, aby zelené karty, které Česká republika chystá, nemohli získávat Vietnamci a Ukrajinci. (...) Mezi navrženými "nepřípustnými" zeměmi mají být některé balkánské státy či republiky bývalého Sovětského svazu.“ Novináři, oslovení politici i zástupci nevládních organizací se pozastavovali především nad tím, že by se toto politické opatření, od něž se očekává, že výrazně zjednoduší přístup občanů třetích zemí na český pracovní trh, nemělo vztahovat na pracovníky z Ukrajiny a Vietnamu, kteří tvoří nejpočetnější skupiny cizinců ze třetích zemí v Česku. Zcela mimo veřejnou diskusi však stojí otázka samotného seznamu „vybraných“ či „nepřípustných“ zemí. Proč se počítá s tím, že zelené karty budou poskytovány pouze občanům vybraných zemí a jaká je vlastně legitimita takového opatření? V České republice se v souvislosti se zelenými kartami otevřela dosud nebývalým způsobem otázka etnizovaných kritérií rozhodujících pro vstup migrantů na český pracovní trh, a potažmo přijetí do české společnosti. Jedná se tedy o otázku *kritérií výběru*

imigrantů. Zejména opoziční politici z řad ČSSD otevřeně používali rasistický diskurz k prosazení svých politických zájmů směřujících k restriktivní imigrační politice.

Christian Joppke se ve své knize *Selecting by origin* (2005) věnuje fenoménu mezinárodní migrace ve světě rozděleném do politických celků národních států, ve kterém nabývá etnická příslušnost migrantů zvláštního významu jako jedno z důležitých kritérií přijetí cizinců do národního státu. Mnoho západních států v minulosti uplatňovalo etnická kritéria pro selekci nově příchozích (např. „bílá“ imigrační politika Austrálie na počátku 20. století, německá politika přijetí vysídlelců po 2. světové válce, francouzská politika přijímání přistěhovalců z původních kolonií atd.). Avšak, jak tvrdí Joppke, po druhé světové válce pod vlivem rozšiřujícího se režimu univerzálních lidských práv, začaly liberální státy postupně upouštět od výběru migrantů na základě připsaných charakteristik, tedy i etnonacionálního původu¹.

Napětí mezi universalismem a partikularismem, jež je inherentní moderním národním státům, v imigračních politikách stále do značné míry přetrvává, ale univerzalistická kritéria postupně převažují, respektive partikularistická kritéria přijetí imigrantů ztrácejí legitimitu. Podle Joppkeho (2006) liberální národní státy v současnosti formálně neuplatňují partikularistická kritéria přijetí. Vyloučení na základě individuálních, nikoli skupinových kritérií se stává jedinou legitimní formou exkluze a státy formálně odmítají přijímat imigranty na základě jejich etno-nacionálního původu a jejich potenciální přizpůsobivosti tzv. majoritní kultuře².

Podle Joppkeho se v současné migrační politice států Evropské unie považují za legitimní pouze tři kritéria přijímání imigrantů: rodinné vazby, potřeba humanitární ochrany a ekonomická potřeba určitých dovedností na pracovním trhu (Joppke, 2005: 2). Právě zelené karty jsou opatřením imigrační politiky, které je legitimizováno potřebami pracovního trhu.

Joppke však zároveň upozorňuje na to, že formální odmítnutí etnických kritérií přináležitosti v liberálních státech neznamená, že by tyto kategorie vymizely ze sociální praxe v jiných společenských sférách, kde naopak často mají tendenci posilovat na významu. K tomuto je možné dodat (a zmírnit trochu Joppkeho optimismus), že ačkoli formálně jsou partikularistická kritéria přijetí pro západní demokratické státy nepřijatelná, našli bychom mnoho příkladů, kdy je liberální národní státy *de-facto* uplatňují. Systém diferencujících vízových režimů pro různé státy zeměkoule je jedním ze základních mechanismů, které do značné míry zajišťují selektivitu přístupu migrantů do západních států na základě jejich

¹ Kritickou reflexi Joppkeho tezí nabízí například Adrian Favell (2005).

² Navíc se liberální státy zdráhají definovat tzv. většinovou kulturu a spíše mají tendenci uznávat kulturní diverzitu (například německá koncepce integrace imigrantů uvádí, že neexistuje něco jako jednotná německá kultura, ale spíše mnohost životních stylů, viz Joppke a Morawska, 2003:5). Vnucování určité kultury občanům je vnímáno v rozporu s liberální ideou autonomie a důstojnosti jednotlivce (Joppke a Morawska, 2003).

původu. Formálně má šanci každý, ve skutečnosti je však pro obyvatele mnoha zemí světa takřka nemožné získat povolení ke vstupu do mnoha západních zemí (Castles et al., 2003). I přesto je převládající trend směrem k odmítnutí principu selekce na základě země původu imigrantů ze strany států Evropské unie pro posilování moderní idey lidských/občanských práv ve světě zásadní.

Výběr (třetích) zemí, jejichž občané mohou žádat o pracovní povolení v České republice v podobě zelené karty, je tedy zároveň dalším pokusem posílit partikularistický princip etnické selektivity, který se již v české imigrační politice objevil v případě pilotního projektu Aktivního výběru kvalifikovaných pracovníků MPSV³. Podobná opatření jdou zcela proti výše popsanému trendu, jež popisuje Joppke a nastoluje otázku, do jaké míry lze Českou republiku vnímat jako moderní liberální stát uplatňující základní principy univerzálních lidských práv. Princip selektivity imigrantů na základě země původu posunuje Česko na ose partikularismus - univerzalismus, směrem doleva, tedy spíše k primordiálnímu než-li občanskému principu přijímání imigrantů (viz např. Alexander, 1988).

Zdá se, že čeští politici si příliš hlavu nelámou ani s otevřenou diskriminací na trhu práce a potažmo tedy ani s přijímáním imigrantů na základě země jejich původu. Výroky zejména z úst opozičních politiků ČSSD vyjadřující se k vládnímu návrhu zelených karet jsou plně rasistických předpokladů, které vykreslují migranty z některých zemí jako značné nebezpečí pro českou společnost. Podle Paroubka, Ratha či Zaorálka představují cizinci z asijských a afrických zemí pro českou společnost silné bezpečnostní, zdravotní i sociální a kulturní riziko (viz např. IDNES, 2008 *Cizinci k nám zavlečou tuberkulózu a AIDS, strašil ve Sněmovně Rath*; Bartoš, 2008, *Nečasovy karty posílí organizovaný zločin, tvrdí Zaorálek*). Ve svých „konceptcích“ imigrační politiky ČR, do kterých jsme měli možnost nahlédnout prostředním médiím, zcela otevřeně diferencují mezi různými skupinami migrantů na základě země jejich původu a tedy na základě jejich přijatelnosti pro českou společnost.

"Vláda Mirka Topolánka otvírá Českou republiku přílivu lidí z Afriky a Asie. Pochlubte se s tím! Dejte si to na billboardy!" vybízel už v úterý občanské demokraty místopředseda poslanců ČSSD David Rath. (IDNES, 22.8. 2008).

³ Zpravodajský server Aktuálně.cz k návrhu politiky zelených karet uvádí: „Seznam zemí, ze kterých bude možné zaměstnance vozit, vydá podle navrženého zákona ministerstvo vnitra. Stát však rezignoval na to, že omezí seznam profesí, které mohou na zelenou kartu pracovat. Snadnější přístup na trh práce budou mít i lidé bez kvalifikace. (Aktuálně.cz, 19.8.2008). Tvůrci migrační politiky tedy volí jednodušší cestu: seznam zemí, jejichž občané mohou žádat o zelenou kartu - askriptivní, partikularistická kritéria, než kritéria profesní, jež lépe odpovídají meritokratickému principu výběru imigrantů, který se prosazuje v liberálních státech – ve výběru se tedy orientují především na to, *odkud* migranti jsou, než na to, *co dělají* (Joppke, 2005: 6).

"Nám se strašně nelíbí situace, kdy ODS otevírá Českou republiku naprosto nekontrolovatelnému a neřízenému přílivu nekvalifikované pracovní síly většinou z afrických a asijských zemí," řekl iDNES.cz Rath. Zákon podle něj přináší enormní rizika, neexistuje v něm žádná kontrola, přijít může prakticky kdokoli. "S Jiřím Paroubkem jsme se dohodli, že v okamžiku, kdy se sociální demokracie vrátí do vlády, toto musíme zásadním způsobem přehodnotit, změnit, zrušit ten zákon," řekl Rath. (IDNES, 27.8.2008)

"Ten zákon přehodnotíme," řekl iDNES.cz Jiří Paroubek. Podle něj je migrace potřebná, do České republiky by ale měli přicházet hlavně vysokoškoláci. "Pokud jde o vysoce kvalifikované lidi, vysokoškoláky, absolventy univerzit, umím si představit, že by dostávali zelené karty z celého světa," řekl předseda ČSSD. U méně kvalifikovaných pracovníků by však dával přednost slovanským zemím východní a jihovýchodní Evropy. "S ohledem na přitažlivost Česka by to stačilo a nevytvářelo by to problémy a pnutí ve společnosti, jaké známe z Británie, Francie, Německa či Rakouska," dodal Paroubek. Jeho slova potvrzuje místopředseda poslanců David Rath. (IDNES, 27.8.2008)

Z výše uvedených ukázek výroků českých politiků vyplývá, že v jejich představách by se měl princip etnického výběru imigrantů kombinovat s principem třídní selektivity (nutno podotknout, že vzhledem k pozici ČSSD v české politické sféře se nejedná o v podstatě nereálné vize stran jinde považovaných za extremistické). Vysoce kvalifikovaní migranti, u nichž se mimo jiné předpokládá snadná integrace do střední třídy společnosti, jsou povolávání k rozvoji české a evropské znalostní ekonomiky schopné uspět v globální hospodářské soutěži (a pokud možno také zmírnit evropskou demografickou krizi), zatímco nekvalifikovaná pracovní síla, od níž se spíše očekávají problémy sociálně marginalizované underclass, má být ponechána vně hranic České republiky a Evropské unie, případně přijata dočasně, jen po dobu, kdy bude potřebný její pracovní potenciál⁴.

Vypadá to však, že čeští veřejní činitelé se v otázce přijatelnosti imigrantů pro českou společnost na základě jejich etno-nacionálního původu neshodnou. Zatímco Paroubek a Rath se bojí příchodu migrantů z asijských a afrických zemí a raději by preferovali „slovanské příbuzné“, jež by se snad dostatečně přizpůsobili (či by se pokud možno až nebudou potřební vrátili, nebudou to mít tak daleko...), ministerstvo vnitra některé z těchto potenciálních příchozích ze seznamu přijatelných imigrantů naopak vyškrtává (podle informací z médií kvůli bezpečnostním rizikům). Domnívám se však, že namísto otázek, koho do Česka na základě jeho či jejího původu přijmout, by se měli raději zabývat otázkami legitimacy

⁴ Tomu mimo jiné odpovídá i současné nastavení programu zelených karet, ve kterém se počítá s tím, že vysoce kvalifikovaní migranti (vysokoškoláci) získají pracovní povolení na tři roky, zatímco ostatní pouze na dva roky.

takovýchto úvah z hlediska ambicí České republiky řadit se mezi moderní demokratické státy světa. Kritérium etno-nacionálního původu, které privileguje cizince z některých zemí a diskriminuje občany zemí jiných, nepatří do imigrační politiky moderních liberálních států.

Článek vznikl v rámci projektu "Czech Made?" Multikulturního centra Praha za podpory Evropské komise.

Literatura a použité zdroje

- Alexander, J.C., 1988. Core Solidarity, Ethnic Outgroup, and Social Differentiation. In *Action and its Environments. Towards a New Synthesis*. New York: Columbia University Press, USA, p. 816.
- Castles, S., H. Crawley, S. Loughna. (2003). *States of Conflict. Causes and Patterns of Forced Migration to the EU and Policy Responses*. London: Institute for Public Policy Research.
- Joppke, Christian. 2005. *Selecting by Origin. Ethnic Migration in the Liberal State*. Harvard University Press.
- Joppke, C., 2006. Exkluze v liberálním státě: případ politiky imigrace a občanství. *Sociální studia - Život v pohybu*, 2006(1).
- Joppke, C. & Morawska, E., 2003. *Toward Assimilation and Citizenship: Immigrants in Liberal Nation-States*, Palgrave Macmillan.
- Favell, Adrian. 2005. Christian Joppke, Selecting by Origin: Ethnic Migration in the Liberal State in *Archives de Sociologie Européennes* (2005) XLVI (3), pp.545-551.
- Bartoš, Adam. B. 2008. Zelené karty po vítězství ve volbách přehodnotíme, slibuje ČSSD, IDNES 27.8.2008, http://zpravy.idnes.cz/zelene-karty-po-vitezstvi-ve-volbach-prehodnotime-slibuje-cssd-pw1-/domaci.asp?c=A080827_132909_domaci_adb
- Bartoš, Adam, B. 2008. Nečasovy karty posílí organizovaný zločin, tvrdí Zaorálek, IDNES, 27.8., 2008, http://zpravy.idnes.cz/necasovy-karty-posili-organizovany-zlocin-tvrdi-zaoralek-pa5-/domaci.asp?c=A080827_101903_domaci_adb.
- IDNES. 2008. Cizinci k nám zavlečou tuberkulózu a AIDS, strašil ve Sněmovně Rath, IDNES 22.8. 2008, http://zpravy.idnes.cz/cizinci-k-nam-zavlecou-tuberkulozu-a-aids-strasil-ve-snemovne-rath-1dr-/domaci.asp?c=A080822_132241_domaci_adb
- Sůra, Jan. 2008. České zelené karty jsou zatím bez Ukrajinců, IDNES, 24.10.2008

http://ekonomika.idnes.cz/ceske-zelene-karty-jsou-zatim-bez-ukrajincu-fzi-ekonomika.asp?c=A081023_222743_ekonomika_abr